

Mihályi Péter

Nem államosítás, hanem a nemzeti vagyon
újrafelosztása zajlik

(Tanulmány a tervezett BPÁ_70 kötetbe)

Mottó:

„A pincétől a padlásig átépítettük az ország épületét.”

Kövér László, 2017

ŐSZINTESÉG, BÁTORSÁG, BÜSZKESÉG

ID: CUL-59106

Take-home messages

A 20. századi magyar történelem meghosszabbított perspektívájából szemlélve, a nemzeti vagyon 9. újraelosztására tett kísérletének tekintjük az Orbán-korszak egészét (ideértve az 1998-2002 közötti ciklust is).

- 1) Az „államosítás *versus* privatizáció” dichotómia, amelyet korábbi munkáimban (Mihályi 1998, 2010) én is fenntartás nélkül használtam, nem igazán alkalmas a szemünk előtt zajló folyamatok elemzésére. Nem az államosítás a végcél. Az **igazi cél az elit-csere, ami nem jár szükségszerűen tulajdonos váltással.**
- 2) Akik ebben az elitcserében jól jártak, azok **nem lopták, hanem kapták** a vagyonukat.

A nemzeti vagyon újraelosztására tett kísérletek, 1918 -2021

Sorszám	Közeletű megnevezés	Időtartam	Fontosabb intézkedések	Elsődleges cél	Másodlagos cél	Végeredmény
1	Őszirozsás forradalom	1918. október 30. – 1919. március 21.	Földosztás.	A feudális rendszer megtörése.	Szociális feszültségek enyhítése.	A tulajdoni reformokat 1920 után visszavonták.
2	Tanácsköztársaság	1919. március 21. – augusztus 1.	Minden területre kiterjedő államosítás, a mezőgazdaságban szövetkezetesítés.	Teljes társadalmi egyenlőség.	Rövidtávú gazdasági stabilizáció.	
3	Trianoni békeszerződés	1920-tól	Az ország területének 2/3-a más államokhoz került.	A vesztes hatalmak megbüntetés e.	Új világrend kialakítása.	Az új határok 1945 után is érvényesek.
4	Vagyonváltság	1920-24	Évenkénti vagyondezsm (föld, értékpapírok).	Gazdaság stabilizálálása	Részleges földosztás.	A tervezett bevétel kb. 1/3-a realizálódott.

A nemzeti vagyon újraelosztására tett kísérletek, 1918 -2021 (folyt.)

5	Szelektív különadók	1938-44	A magyar zsidóság vagyonának megcsapolása.	Antiszemita ideológiai célok.	Rendszerhű társadalmi csoportok jutalmazása.	1945-ig életben maradtak az intézkedések.
6	Szállási korszak	1944/45 fordulója				
7	Szocializmus	1945-1962	Teljeskörű államosítás.	Tervgazdasági rendszer kiépítése.	Társadalmi egyenlőség.	Az államosítás fontosabb lépései 1962-re lezárultak.
8	Rendszerváltás első évtizede	1991-1997	Igen széleskörű, kezdetben nagyon gyors magánosítás.	Visszatér a piacgazdasághoz.	Beilleszkedés a globalizálódó világ gazdaságba.	A legsikeresebb közép-európai rendszerváltó ország.
9	Orbán-korszak	1998-2021	Szelektív visszaállamosítás, szelektív adóztatás, ingyenes vagyonjuttatás	A végrehajtó hatalom mozgásterének szélesítése.	Elitcsere.	A rendszerváltás során bekövetkezett változásokhoz képest minimális visszaállamosítás.

Visszamenőleges elitcsere

Mindenütt volt és van
államosítás!

VISSZAÁLLAMOSÍTÁSOK AZ INFRASTRUKTÚRA SZEKTORBAN, 1982 - 2017

Érintett ágazat	Esetek darabszáma	Fontosabb országok, al- ágazatok - időrendben
Vízgazdálkodás	419 vállalat (zömében önkormányzatok vették vissza a korábban eladott cégeket)	Franciaország, USA, Spanyolország, Németország, Argentína
Közlekedés-szállítás		Japán (2010), Új-Zéland (2008, vasút), Argentína (2008: légitökölekedés; 2015: vasút), Egyesült Királyság (2009 vasút), Pakisztán (2011 vasút)
Villamosenergia termelés és disztribúció		Franciaország (1982), Németország (2005), Brazília (2007), Argentína (2009), Finnország (2011), Bolívia (2012), Japán (2012, a Fukushimai katasztrófa kapcsán)
Nyugdíjalapok	1981-2014 között 30 országban történt teljes vagy részleges privatizáció. Ebből 18 országban a reformokat részlegesen vagy teljesen visszafordították.	Venezuela (2000), Ecuador (2002), Nicaragua (2005), Bulgária (2007), Argentína (2008), Szlovákia (2008), Észtország, Lettország és Litvánia (2009), Bolívia (2009), Magyarország (2010), Horvátország és Macedónia (2011), Lengyelország (2011), Oroszország (2012), Kazahsztán (2013), Csehország (2016), Románia (2017)
Postai és telekommunikációs szolgáltatások		Franciaország (1982), Argentína (2003), Bolívia (2008)
Szilárdhulladék begyűjtés, hótakarítás		Kanada (2008)
Őrző-védő szolgáltatás, regisztráció		Németország (2008)
Városi takarítás		Egyesült Királyság (2008), Finnország (2011)

A 2. és 3. Orbán-kormány jelentősebb visszavásárlási tranzakciói, 2010 – 2021

De ebben még nincs benne a Ferihegyi repülőtér visszavásárlása 1600 Mrd (!)-ért.

	Érintett társaságok száma (db)	Részvény, üzletrész és ingatlan vásárlási tranzakciók értéke	
		Mrd Ft	Százalék
Részvényvagyon			
--- Energetika	17	1380	47
--- Pénzügyintézetek*	140	371	13
- Egyéb közművek	4	34	1
- Távközlés-informatika, közlekedés	11	193	7
- Feldolgozóipar	5	37	1
- Vegyes**	27	147	5
<i>Részvényvagyon összesen</i>	204	2161	73
<i>Részvényvagyon MANYUP-tól (ingyenesen) átvéve</i>	<i>n.a.***</i>	297	10
<i>Részvényvagyon magánnyugdíj-pénztárakkal együtt</i>		2 458	83
Ingatlanok****	<i>n.a.</i>	343	12
Termőföld	-	132	4
Egyéb intézmények, ingóságok	-	18	1
Állami vagyon mindösszesen	-	2 951	100

Megjegyzések:

- * Ebből 128 takarékszövetkezet.
- ** Ebből 19 különféle PPP projekt, amelyek mögött projekt társaságok álltak.
- *** A pénztári vagyonban devizában denominált külföldi részvények is voltak, összesen 98,1 Mrd Ft értékben.
- **** Ezek túlnyomó része a csődbe ment devizahitelesektől visszavásárolt, majd az eredeti tulajdonosoknak kedvezményesen eladott magánlakás volt (kb. 30 ezer).

A táblázat, bár bizonyosan nem teljeskörűen, de tartalmazza az önkormányzatok tranzakcióit is. Szerepelnek továbbá a táblázatban a magánnyugdíjpénztárak által tulajdonolt 20 társaság kisebbségi részvényei és üzletrészei összesen 190 Mrd Ft értékben, amelyek 2011-ben ellentételezés nélkül, ingyenesen kerültek állami tulajdonba.

Kisajátítás (kompenzáció nélkül*) - Kisajátítás (kompenzációval) – Kivásárlás
üzleti alapon – Sweetheart deals**

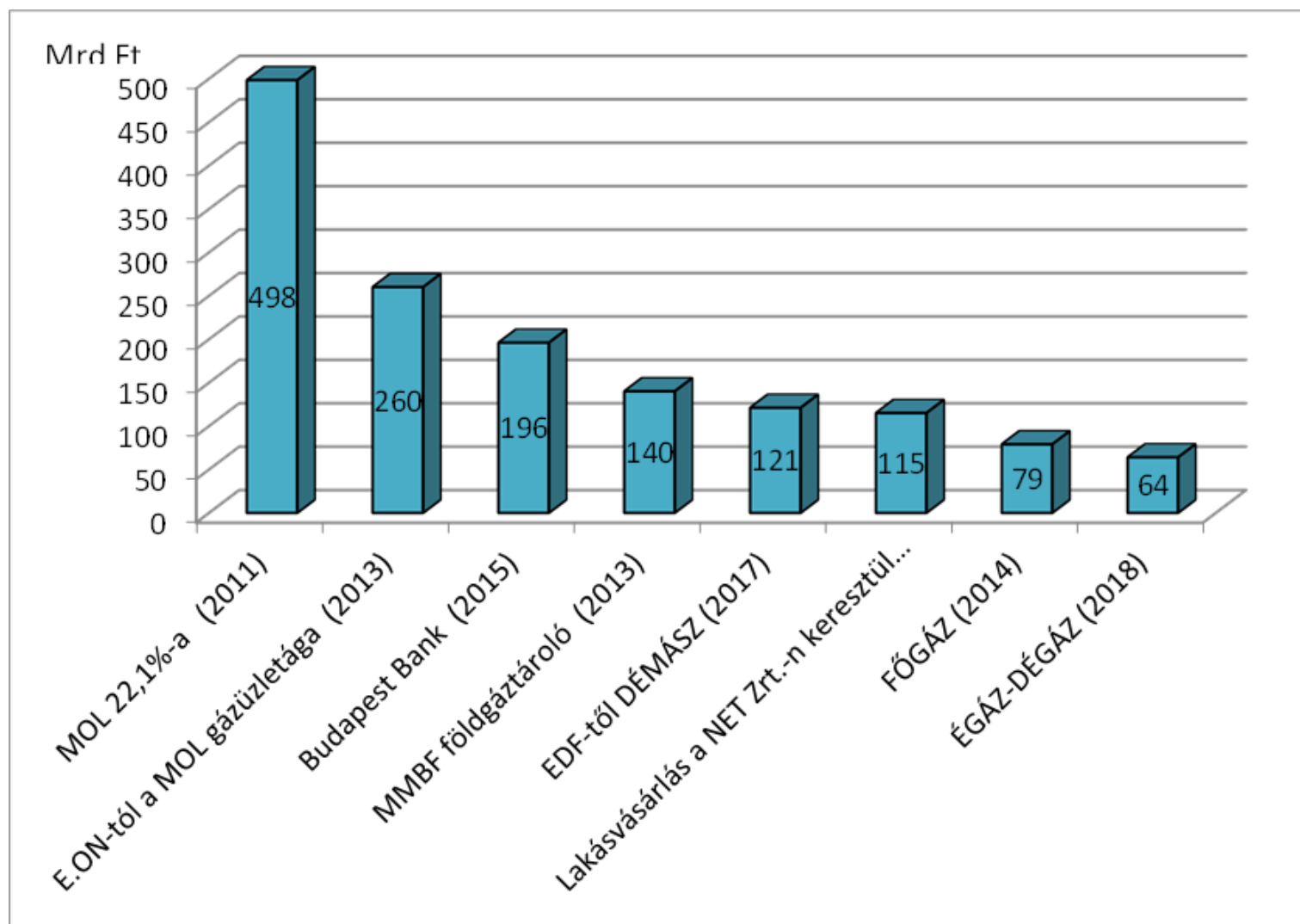
(Vissza)államosítás

*Lehet még:

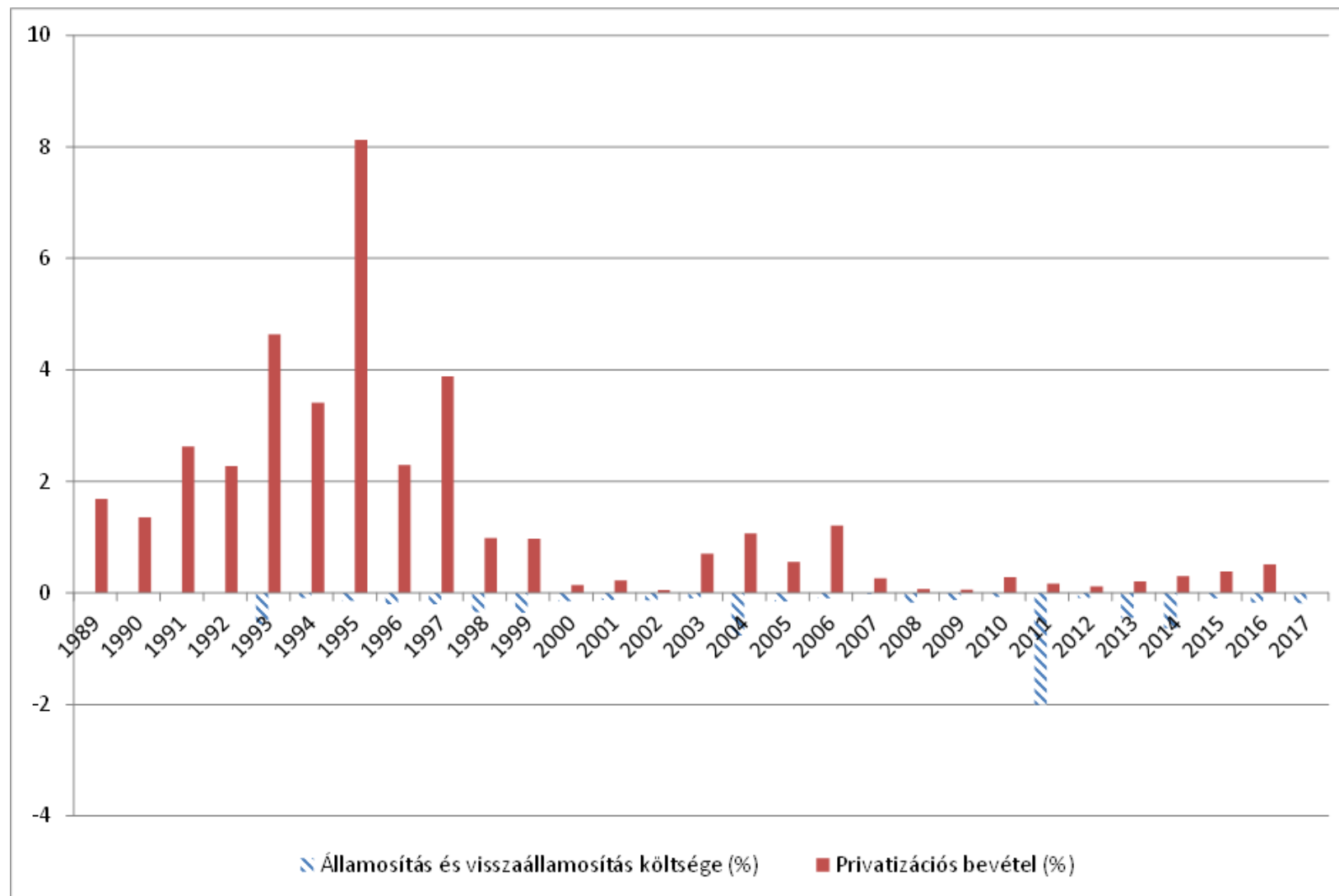
- Estand (*reiderstvo*),
- Száraz államosítás (*regulatory taking*),

** „Ki lenne olyan bolond, aki, ha ilyen árakkal kínálják meg, nemet mond?”

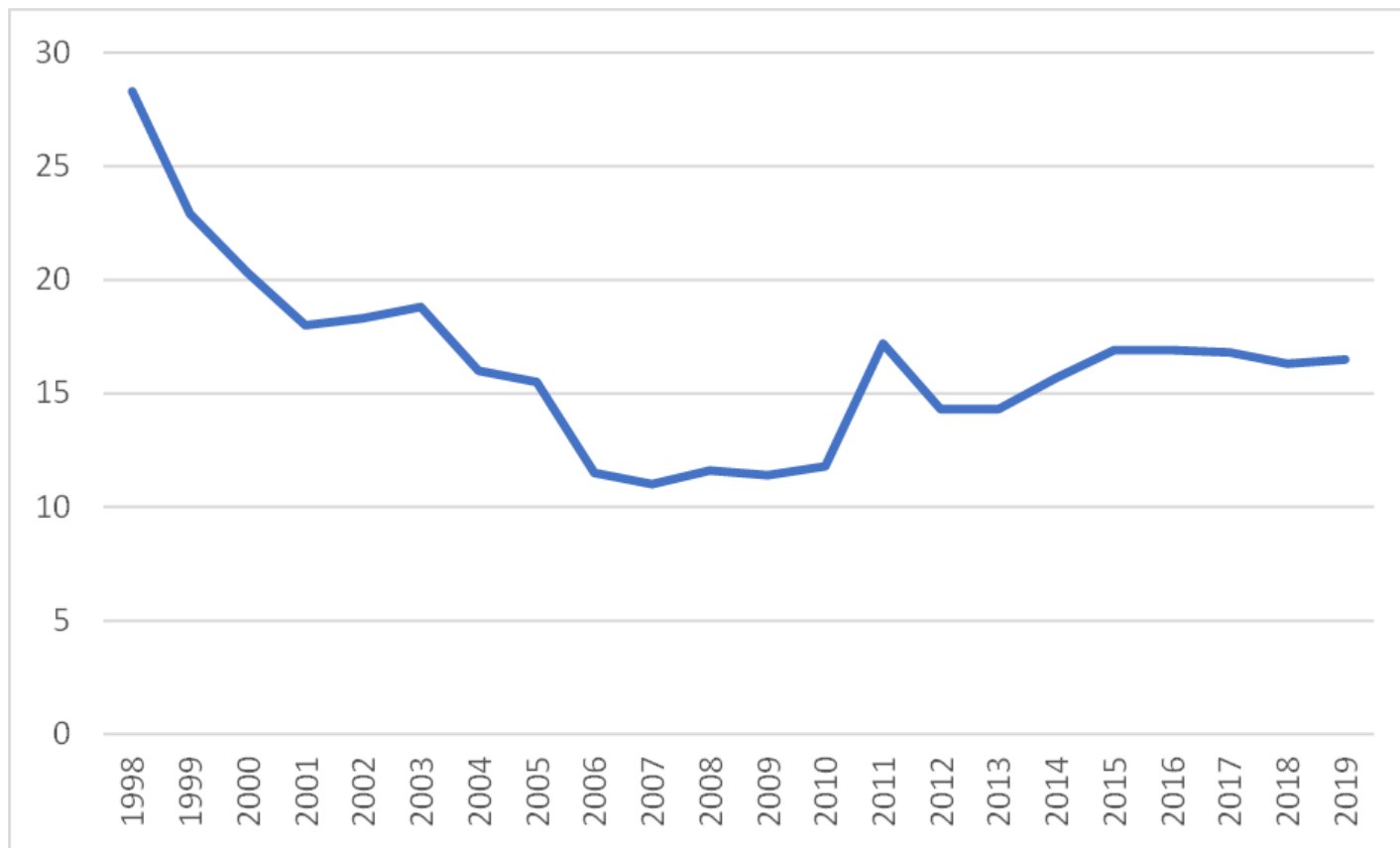
A legnagyobb visszaállamosítási tranzakciók, 2010-2020

Privatizációs
bevételek és
államosítási
kiadások az
adott évi GDP
%-ában

**A KORMÁNYZAT ÁLTAL
TULAJDONOLT
RÉSZVÉNYVAGYON
AZ ÉVES GDP
SZÁZALÉKÁBAN, 1998-
2019**

Elitcsere (1)

1. Orbán politikájának lényeges eleme volt a **magántulajdonosok közötti hatalomátrendezés** szándéka. Több fontos példája volt annak, hogy egy visszaállamosított cég gyorsan új tulajdonosokhoz került, olyanokhoz, akik a Fideszhez közel álltak (takarékszövetkezetek, az *MKB* tranzitállamosítása, vagy az egykori Párizsi Nagyáruház, a későbbi Divatcsarnok története). Valami hasonló zajlott a nyilvánvalóan manipulált termőföld-árverések során is, mert a földek jelentős része Fidesz-közeli nagygazdákhöz került.
2. Az elitcsere, a Horthy-korszak szóhasználatát idéző „**őrségváltás**” metafora egyfelől hatalomtechnikai lépéssorozat volt, de másfelől egyfajta szavazatvásárló, politikai-ideológiai ígéret is. Tölgyessy Péter szavait idézve: „El kell venni a rosszaktól a tulajdont, a javakat, az álláslehetőségeket, az életlehetőségeket, a sajtót, a gazdaságot, mindent, és oda kell adni a jó magyaroknak. A jó magyarok a Fideszhez közelálló elitek, akik majd jó teljesítményt fognak nyújtani, és ezzel a Fidesz ideológiája szerint tulajdonképpen az összes magyar jól jár majd.”

Elitcsere (2)

3. Orbán szeme előtt végső célként nem saját, vagy elvbarátainak meggazdagodása lebeg. Nem a tranzit-államosítás az általános cél. A maga világképe szerint ő igenis az ország gyarapodását szeretné biztosítani. Csakhogy, O.V. elvi alapon nem hisz az állam közvetett irányítói képességében, a normatív szabályozásban, a világos és egyértelmű szabályokra épülő jóléti állam modelljében. Hűbérúrként, egyszemélyi vezetőként ő maga kívánt osztogatni mind a társadalmi csoportok, mind az egyes vállalatok, vállalkozók részére.

4. 2008-as nemzetközi pénzügyi válság még inkább megerősítette őt *harmadikutas, kiskazda-szellemiségű, antikapitalista* nézeteiben. Nyilatkozatai szerint a nemzetközi tapasztalatok azt mutatták, hogy a természetes monopóliumokat nem lehet szabályozással kordában tartani – ezért a megoldás az állami tulajdon, az állami tervek és stratégiák érvényesítése. És nyilván azt is komolyan gondolta, hogy a magánkézben lévő monopólium sokkal rosszabb, mint az állami kézben lévő.

5. A fentieket hosszú ideig Matolcsy György is támogatta.

Újrapontosítás

A visszaállamosítási kampánynál súlyosabb és nehezebben korrigálható hatásokkal jártak Orbán újrapontosítási intézkedései. Végül ezt szolgálta a **diszkriminatív, piac- és versenyellenes jogalkotás** (Mihályi, 2016). Ez az szociál-liberális koalíciók működésére sokkal kevésbé volt jellemző. Az újrapontosítás nemcsak a gazdaság versenyszféráját érintette, hanem ennél egy sokkal szélesebb kört.

Mint az Orbán-rendszer egyik fő ideológusa – Tellér (2009, 2014) - megfogalmazta, a feladat az, hogy az „államgépezetet teljesen szét kell szedni, és újra össze kell rakni”. Ez az újrapontosítás valóban meg is rogyantotta a III. Köztársaság alkotmányos rendjét, a települési önkormányzatok relatív autonómiáját, a közoktatást és a felsőoktatást, az egészségügyet és a tudomány intézményeit is és a média függetlenségét.

Mint egy felsőoktatási szakértő, Kenesei István szellemesen megfogalmazta, „Magyarországon gyakorlatilag egy állami egyetem van, sok-sok kampusszal Soprontól Békéscsabáig”.

Átrendeződések az állami szférán belül: relatív autonómiák változása (+/-)

- Költségvetés vs. települési önkormányzatok (eü. és oktatás)
- Költségvetés vs. társadalombiztosítási alapok
- Költségvetés vs. MNB alapítványok
- MNV Zrt. → Egyházak
- „Jóléti” alapítványok vagyonnal való feltöltése
- Tudomány és művészet (egyetemek, MTA és intézetei, művészeti alapok) elszakítása a hagyományos bázistól
- Gazdasági társaságokból költségvetési intézmények (pl. kórházak, ménesek)

Állami vezetők száma

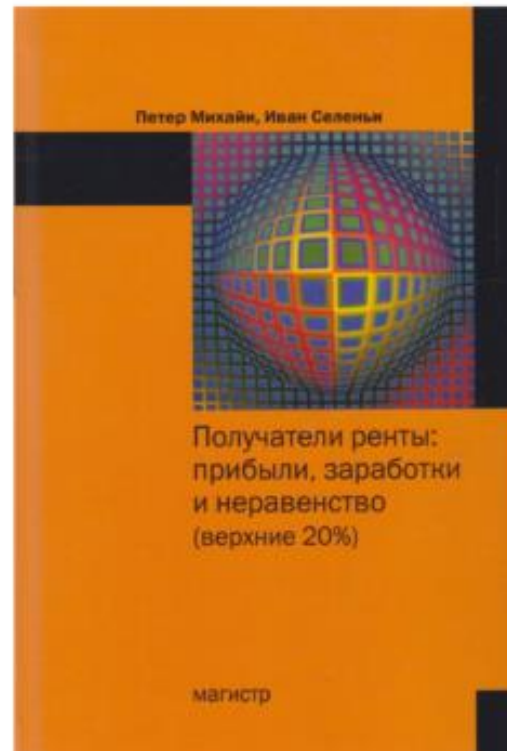
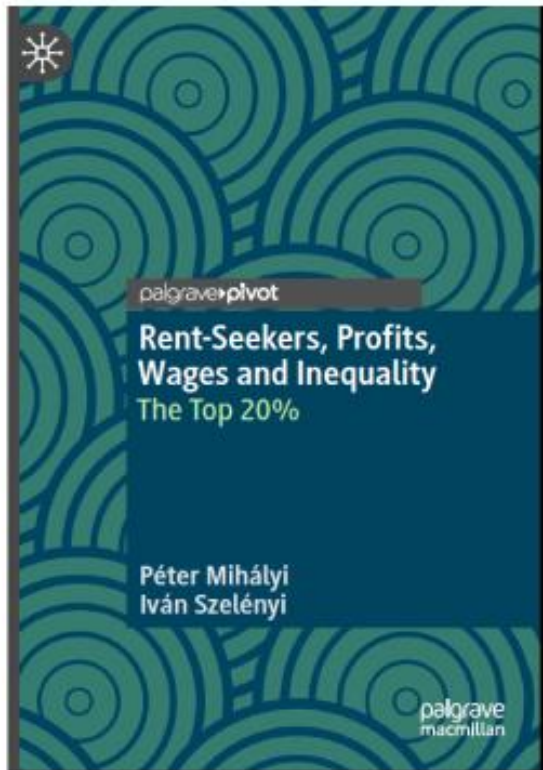
	2010	2020
Miniszter	15	15
Államtitkár	42	78
Kormánybiztos	..	20
Helyettes államtitkár	54	122
Miniszteri biztos	..	62
Összesen	n.a.	297

Az államapparátus létszámbővülése 2010 és 2016 között

Intézmény	2010	2018	%-os változás
Belügyminisztérium	57 735	85 566	48,2
Nemzetgazdasági Minisztérium	12 029	36 153	200,5
EMMI	74 832	289 314	286,6
....			
Intézmények összesen	235 195	541 539	130,2

Nagyon lényeges, hogy az Orbán-rendszer kifejezetten támogatja a járadékvadászatot

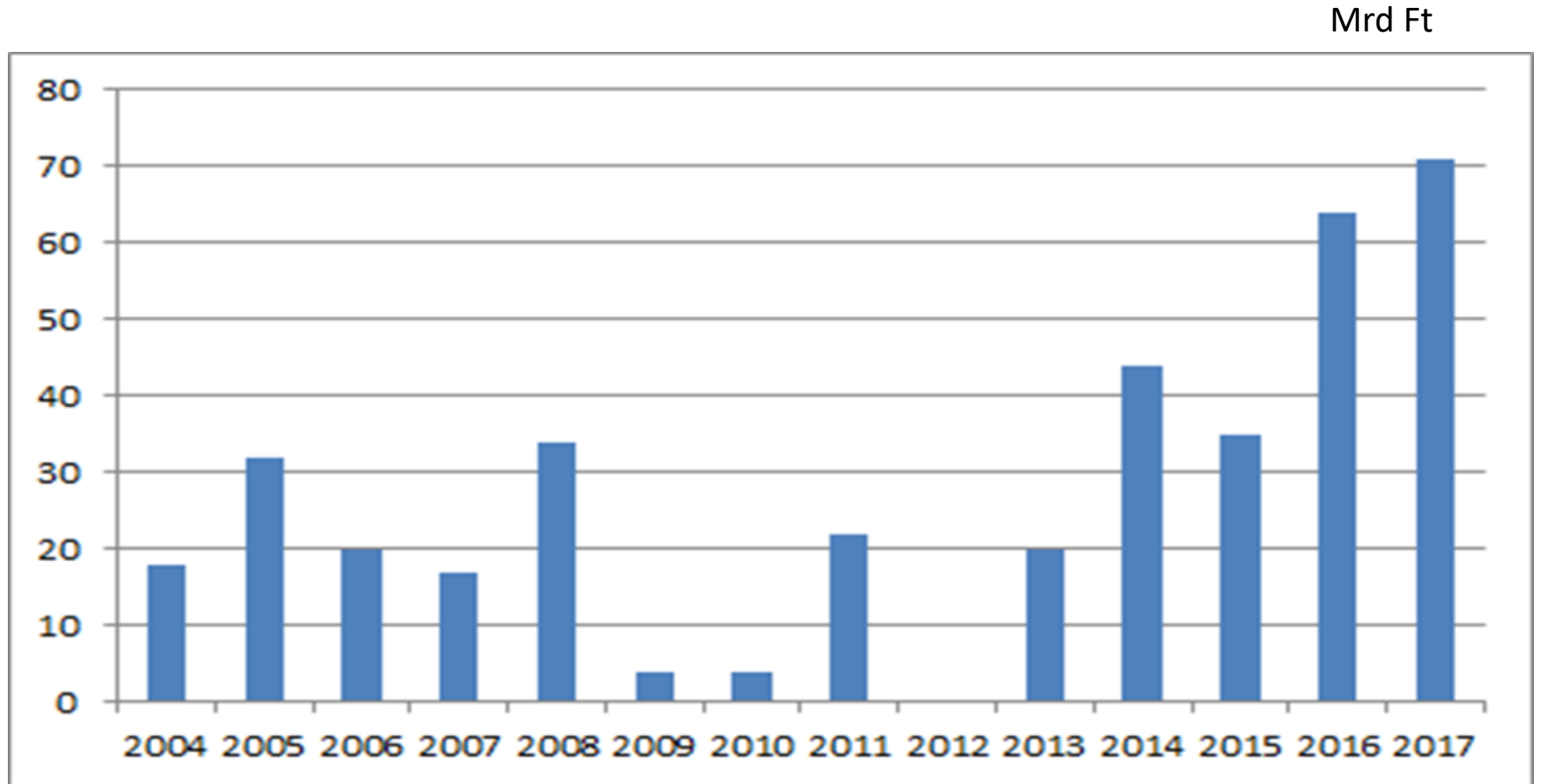
Our book in English (2019) and Russian (2020)

Számos speciális piac - konstrukciójuknál fogva - a mindenkori kormányok által védett piacok, ahol nem kell a profitért a multinacionális nagyvállalatokkal versenyezni (pl. mg.-i termőföld, ingatlanfejlesztés).

A korrupció a járadékvadászat egyik gyakori formája. Jogilag többnyire nem bizonyítható.

A MULTINACIONÁLIS VÁLLALATOKNAK NYÚJTOTT KÖZVETLEN ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK ALAKULÁSA, 2004-2017

Iván Szelényi and Péter Mihályi

Varieties of Post-communist Capitalism

*A comparative analysis of Russia,
Eastern Europe and China*

Magyarázat Max Weber szellemében

- A *legális-rationális uralom* alapja a magántulajdon. Erre épül minden liberális demokrácia.
- De máig tovább élnek a *tradicionális uralmi formák*.
 - Prebendális tulajdon
 - Patrimoniális tulajdon
- A poszt-kommunista államokban először a patrimoniális tulajdon éledt ujja („kapitalisták nélkül nem lehet kapitalizmust csinálni”).
- Később dominánssá vált a prebendális tulajdon (Putyin: „a vagyon az elnök szolgálata fejében jár”).
- A prebendális tulajdon bizonytalan tulajdon (ld. Simicska, Spéder, Nobilis, Vitézy).
- ... de azért börtönbe nem kerül senki.

Lopták vagy kapták?

Minden le van papírozva és – persze – a kedvezményezettek felé lejt a pálya.

Zárszó: Hol tartunk most?

O.V. magántulajdon ellenes és piacromboló politikája felmérhetetlen károkat okozott, de nem tudta átalakítani az országot „pincétől a padlásig”. Az Orbán-rezsim 12 év alatt sem tudta alapvetően megváltoztatni a köztulajdon és a magántulajdon 1989 és 2010 között kialakult, egymáshoz viszonyított arányát.

A hatalmi pozíciók „pincétől a padlásig” mindenre kiterjedő átrendezése, **az „őrségváltás” leginkább az állami tulajdon rendszerén belül valósult meg.** Lecserélésre került az Alkotmánybíróság, a bírói kar jó része, rendőrség és az ügyészség vezetése, az állami vállalatok vezetői, az iskola- és kórházigazgatók, az állam által működtetett színházak és más kulturális intézmények vezetői stb. De ettől még az irányításuk alá tartozó vagyon továbbra is közvagyon maradt.

A tulajdonlás szempontjából a nemzeti vagyon újraelosztási kísérlete nem sikerült, vagy csak nagyon kismértékben, az őrségváltás viszont számos területen megvalósult (bár ennek egy része generációs alapon, a fiatalítás jegyében ment végbe).

Köszönöm a
figyelmet!

E-mail:

peter@mihalyi.com